

HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

Edyta Chwiej

PROBLEMY DEMOGRAFICZNE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ – ANALIZA PORÓWNAWCZA

W 2016 roku Grupa Wyszehradzka obchodziła jubileusz 25-lecia swojego istnienia. Ugrupowanie, zwane początkowo Trójkątem Wyszehradzkim, zostało utworzone 15 lutego 1991 roku na mocy „Deklaracji o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej”, podpisanej przez prezydentów Lecha Wałęsę, Václava Havla i premiera Józsefa Antalla¹. Po rozpadzie Czechosłowacji Trójkąt został przekształcony w Grupę Wyszehradzką².

Państwa Grupy Wyszehradzkiej łączy nie tylko bliskość geograficzna, ale także wspólna, niekiedy trudna historia³. Pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku rozpoczął się w nich proces transformacji polityczno-ustrojowej, związany z rozpadem Związku Radzieckiego i bloku wschodniego. Wybrane w demokratycznych wyborach elity polityczne tych państw przyjęły w polityce zagranicznej kierunek euroatlantyki, co zaowocowało ostatecznie członkostwem w NATO w 1999 roku (z wyjątkiem Słowacji, która uzyskała członkostwo w 2004 roku) i Unii Europejskiej w 2004 roku.

¹ A. Czyż, S. Kubas, *Państwa Grupy Wyszehradzkiej: między przeszłością a teraźniejszością*, Katowice 2014, s. 167.

² A. Orzelska-Stączek, *Współpraca regionalna w Europie Środkowo-Wschodniej w polskiej polityce zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2015, nr 2, s. 244.

³ Por. A. Czyż, S. Kubas, *Państwa...*, op. cit., s. 13–26.

W ciągu 25 lat istnienia Grupy Wyszehradzkiej powstało wiele publikacji na temat stosunków między państwami członkowskimi i funkcjonowania samego ugrupowania. Niniejszy artykuł dotyczy zagadnienia nieco rzadziej poruszanego – sytuacji demograficznej krajów Grupy Wyszehradzkiej.

Potencjał demograficzny znacząco wpływa na funkcjonowanie i rozwój każdego państwa (czy bloku państw) oraz na jego pozycję na arenie międzynarodowej. Zwracali na to uwagę wielcy myśliciele, politycy i ekonomiści⁴. W przeszłości koncentrowano się głównie na liczbie ludności danego kraju, od której zależała wysokość pobieranych podatków i liczebność armii. Obecnie bada się raczej cechy jakościowe populacji, takie jak struktura ludności według płci i wieku oraz struktura według cech społeczno-zawodowych i wykształcenia.

Głównym celem niniejszego artykułu jest dokonanie analizy najważniejszych współczynników i porównanie sytuacji demograficznej krajów Grupy Wyszehradzkiej. Zamiarem autorki było także wskazanie przyczyn i skutków zachodzących obecnie procesów.

Tabela 1. Liczba ludności krajów Grupy Wyszehradzkiej, miejsce w Unii Europejskiej i na świecie pod tym względem – dane za 2016 rok

Kraj	Liczba ludności (mln)	Miejsce w UE	Miejsce na świecie
Czechy	10,6	11	86
Polska	38,5	6	34
Słowacja	5,5	19	118
Węgry	9,9	13	90
Unia Europejska	513,9		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Population*, Central Intelligence Agency – The World Factbook 2016, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html> (dostęp: 1.12.2016).

W 2016 roku w krajach Grupy Wyszehradzkiej mieszkało łącznie około 64,5 miliona osób, co stanowiło 12,6% ludności Unii Europejskiej.

⁴ Por. M. Okólski, *Demografia: podstawowe pojęcia i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Warszawa 2004, s. 193–204.

Największym i najludniejszym krajem ugrupowania jest Polska (por. tabela 1); ludność Polski stanowiła w 2016 roku 59,9% ludności Grupy Wyszehradzkiej.

Polska ma także przewagę nad pozostałymi krajami pod względem gospodarczym. W 2015 roku PKB Polski stanowiło 54,8%⁵ PKB Grupy Wyszehradzkiej i 56,8%⁶ PKB (PPP) mierzonego siłą nabywczą. Rodzi to niekiedy obawy władz pozostałych państw członkowskich, że Polska jest partnerem zbyt dużym, który może zdominować charakter całej grupy⁷.

Polska jest również najbardziej jednolitym etnicznie krajem Grupy Wyszehradzkiej. Według ostatnich danych spisowych Polacy stanowili prawie 97% populacji, podczas gdy Węgrzy 86%, Słowacy 81%, a Czesi 64%. Do najliczniejszych pozostałych grup etnicznych należą Węgrzy na Słowacji (8,5%), Morawianie w Czechach (5%) i Romowie, obecni we wszystkich tych krajach (najwięcej jest ich na Węgrzech – około 300 tysięcy)⁸.

Zdaniem demografów decydujący wpływ na zmiany stanu i struktury ludności wywiera ruch naturalny, który obejmuje urodzenia, zgony i zmiany w stanie cywilnym ludności, a także ruch wędrowniczy, na który składają się migracje w obrębie kraju lub poza jego granice⁹. W oparciu o analizę wybranych współczynników, dotyczących ruchu naturalnego i wędrowniczego, można stwierdzić, że sytuacja demograficzna krajów Grupy Wyszehradzkiej wygląda podobnie.

We wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej wartość współczynnika zawieranych małżeństw (liczba małżeństw na 1000 osób) jest wyższa niż współczynnika rozwodów (liczba rozwodów na 1000 osób). Najwyższą wartość współczynnik zawieranych małżeństw osiągnął w 2013 roku w Polsce i na Węgrzech, a najniższą na Słowacji (por. tabela 2). Warto jednak odnotować znaczny spadek wartości tego współczynnika we wszystkich krajach w stosunku do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku (por. tabela 2).

⁵ *Gross domestic product 2015*, The World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (dostęp: 1.12.2016).

⁶ *Gross domestic product 2015, PPP*, The World Bank, http://databank.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf (dostęp: 1.12.2016).

⁷ A. Balcer, K. Wóycicki, *Polska na globalnej szachownicy*, Warszawa 2014, s. 207.

⁸ Dane za: Central Intelligence Agency – The World Factbook.

⁹ J.Z. Holzer, *Demografia*, Warszawa 2003, s. 15.

Tabela 2. Porównanie wybranych współczynników, dotyczących ludności krajów Grupy Wyszehradzkiej – 1990 i 2013 rok

Współczynnik demograficzny	Czechy		Polska		Słowacja		Węgry	
	1990	2013	1990	2013	1990	2013	1990	2013
Małżeństwa (na 1000 osób)	8,8	4,1	6,7	4,7	7,6	3,7	6,4	4,7
Rozwody (na 1000 osób)	3,1	2,7	1,1	1,7	1,7	2,0	2,4	2,0
Urodzenia żywe (na 1000 osób)	12,6	10,2	14,4	9,7	15,1	10,1	12,1	9,0
Zgony (na 1000 osób)	12,5	10,4	10,2	10,2	10,3	9,6	14	12,8
Przyrost naturalny (%)	-0,268	0,033	0,362	-0,06	0,44	0,107	-1,033	-0,275
Współczynnik dzietności ogólnej*	1,90	1,45	2,06	1,34	2,09	1,40	1,87	1,44
Oczekiwana długość życia – mężczyźni	67,5	75,2	66,5	73,1	66,6	72,2	65,1	72,9
Oczekiwana długość życia – kobiety	75,4	81,3	75,5	81,1	75,4	80,1	73,7	79,1

* dane za 1990 i 2016 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyki międzynarodowej 2015*, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyki-miedzynarodowej-2015,10,3.html> (dostęp: 3.12.2016); *Total Fertility Rate*, Central Intelligence Agency – The World Factbook 2016, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (dostęp: 3.12.2016); *World Bank Open Data*, The World Bank, <http://data.worldbank.org> (dostęp: 5.12.2016); *Marriage and divorce statistics*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics (dostęp: 5.12.2016).

W 2013 roku współczynnik rozwodów osiągnął najwyższą wartość w Czechach, a najniższą w Polsce (por. tabela 2). Zarówno Polacy, jak i Czesi jako powód rozwodów najczęściej podawali niezgodność charakterów, niedochowanie wierności małżeńskiej i nadużywanie alkoholu¹⁰. Trzeba dodać, że wartość współczynnika rozwodów wzrosła w Polsce i na Słowacji w stosunku do 1990 roku, natomiast nieznacznie zmniejszyła się w przypadku Czech i Węgier w tym samym okresie (por. tabela 2).

W 2013 roku wartości współczynników urodzeń (liczba urodzeń żywych na 1000 osób) i zgonów (liczba zgonów na 1000 osób) były do siebie zbliżone we wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej. W związku z tym kraje te mają bardzo niski albo nawet ujemny przyrost naturalny (por. tabela 2). Najmniej korzystną sytuację pod tym względem miały w 2013 roku Węgry, gdzie zanotowano najniższą wartość współczynnika urodzeń i najwyższą zgonów (por. tabela 2). Ludność Czech, Polski, Słowacji i Węgier najczęściej umiera na choroby układu krążenia i nowotwory złośliwe¹¹.

We wszystkich krajach ugrupowania obserwujemy niską wartość współczynnika dzietności. Jest to, w znacznym uproszczeniu, liczba dzieci przypadająca na kobietę w wieku rozrodczym (statystycznie przypada on na lata 15–49). W 2016 roku najwyższą wartość tego współczynnika zanotowano w Czechach – 1,45, a najniższą w Polsce – 1,34 (por. tabela 2). Należy dodać, że dopiero wartość współczynnika dzietności powyżej 2,1 zapewnia zastępowalność pokoleń. Pod względem wartości tego współczynnika Czechy zajmowały w 2016 roku odległe 204. miejsce na świecie, Węgry – 206., Słowacja – 211., a Polska – 215.¹²

We wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej kobiety żyją dłużej od mężczyzn. Oczekiwana długość życia kobiet urodzonych w 2013 roku

¹⁰ *Rocznik Demograficzny 2016*, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2016,3,10.html> (dostęp: 3.12.2016); *Czech Demographic Handbook 2015*, Czech Statistical Office, <https://www.czso.cz/csu/czso/czech-demographic-handbook-2015> (dostęp: 3.12.2016).

¹¹ *Rocznik statystyki międzynarodowej 2015*, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyki-miedzynarodowej-2015,10,3.html> (dostęp: 3.12.2016).

¹² *Total Fertility Rate*, Central Intelligence Agency – The World Factbook 2016, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (dostęp: 3.12.2016).

wynosiła 79 lat na Słowacji, 80 lat na Węgrzech i ponad 81 lat w Polsce i w Czechach. W przypadku mężczyzn wartość tego współczynnika była najniższa na Słowacji – 72 lata, a najwyższa w Czechach – ponad 75 lat (por. tabela 2).

Zbliżone wartości współczynnika urodzeń i zgonów, niski przyrost naturalny, wartość współczynnika dzietności poniżej poziomu zastępowalności pokoleń i wzrost długości życia świadczą o tym, że w krajach Grupy Wyszehradzkiej mamy do czynienia z populacją starzejącą się. Zgodnie z teorią przejścia demograficznego (tak zwane „drugie przejście”)¹³ w takich krajach obserwowane są następujące zjawiska:

- spadek natężenia urodzeń we wszystkich grupach wiekowych;
- zmniejszenie dzietności poniżej prostej zastępowalności pokoleń;
- zmiana wieku maksymalnej płodności kobiet, a co za tym idzie, wzrost przeciętnego wieku przy urodzeniu pierwszego i kolejnych dzieci – przykładowo w 2013 roku średni wiek kobiet w momencie urodzenia pierwszego dziecka wynosił w Polsce i na Słowacji 27 lat, a w Czechach i na Węgrzech 28 lat¹⁴, podczas gdy w 1995 roku wynosił on 22 lata na Słowacji i 23 lata w pozostałych krajach ugrupowania¹⁵;
- zmniejszenie skłonności do zawierania małżeństw (por. tabela 2) i wzrost liczby związków nieformalnych;
- wzrost przeciętnego wieku przy zawarciu pierwszego małżeństwa.

We wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej maleje liczba tradycyjnych gospodarstw domowych, złożonych z rodziców i dzieci, a wzrasta liczba gospodarstw złożonych z osób samotnych czy też związków bez dzieci (por. tabela 3). Spośród krajów ugrupowania najwyższy odsetek gospodarstw złożonych z osób samotnych zanotowano w 2015 roku na

¹³ Teoria wyjaśniająca proces przechodzenia od wysokiego do niskiego poziomu współczynników urodzeń i zgonów. Dotyczy głównie rozwiniętych gospodarczo krajów europejskich. Więcej na ten temat: J.Z. Holzer, *Demografia...*, op. cit., s. 20–25.

¹⁴ *Women in the EU gave birth to their first child at almost 29 years of age on average*, EUROSTAT 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6829228/3-13052015-CP-EN.pdf/7e9007fb-3ca9-445f-96eb-fd75d6792965> (dostęp: 4.12.2016).

¹⁵ *World Fertility Report 2013. Fertility at the Extremes*, United Nations, <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/fertility/worldFertilityReport2013.pdf> (dostęp: 4.12.2016).

Węgrzech – 33,3%, a związków bez dzieci w Czechach – stanowiły one prawie 1/3 gospodarstw domowych (por. tabela 3).

Tabela 3. Porównanie typów gospodarstw domowych i urodzeń pozamażeńskich w krajach Grupy Wyszehradzkiej w wybranych latach

Typ gospodarstwa domowego (% gospodarstw domowych)								
Kraj	Osoba dorosła z dziećmi		Osoba dorosła bez dzieci		Para z dziećmi		Para bez dzieci	
	2006	2015	2006	2015	2006	2015	2006	2015
Czechy	4,7	4,8	25,5	29,8	24,9	22,3	25,0	27,3
Polska	4,3	3,7	18,8	22,8	25,8	23,3	18,3	22,9
Węgry	3,7	4,0	25,7	33,3	25,5	18,3	21,2	21,9
Słowacja	2,9	2,9	19,0	21,8	25,7	22,2	17,4	20,7
Urodzenia pozamażeńskie (% żywych urodzeń)								
Kraj	2003				2014			
Czechy	28,5				46,7			
Polska	15,8				24,2			
Węgry	32,3				47,3			
Słowacja	23,3				38,9			

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Share of live births outside marriage*, EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00018> (dostęp: 3.12.2016); *Private households by household composition, 2006–2015*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_composition_statistics (dostęp: 6.12.2016).

Jednocześnie w Czechach, w Polsce, na Węgrzech i na Słowacji wzrasta liczba urodzeń pozamażeńskich (por. tabela 3). W 2014 roku najniższy odsetek urodzeń pozamażeńskich, spośród wszystkich krajów Grupy Wyszehradzkiej, odnotowano w Polsce – 24,2%; w tym samym czasie na Węgrzech i w Czechach ten odsetek był prawie dwukrotnie wyższy.

Wyrazem słabnącego przywiązania społeczeństwa do tradycyjnego modelu rodziny wydaje się być także decyzja władz Czech (2006 r.)¹⁶ i Węgier (2007 r.)¹⁷ o zalegalizowaniu związków osób tej samej płci.

Według demografów proces starzenia się społeczeństw państw europejskich jest zjawiskiem naturalnym. Zgodnie z założeniami teorii przejścia demograficznego, w ostatniej fazie reprodukcja ludności powinna się ustabilizować na poziomie umożliwiającym zastępowalność pokoleń. Tak się jednak nie stało. Druga wojna światowa spowodowała gwałtowny wzrost umieralności i spadek płodności. Po zakończeniu wojny pojawił się natomiast znaczny wzrost rozrodczości. Kolejne zmiany, tym razem kulturowe i światopoglądowe, które zapoczątkowały fazę tzw. „drugiego przejścia”, rozpoczęły się w Europie w połowie lat sześćdziesiątych XX wieku. Zdaniem Marka Okólskiego w tym czasie zaczęto zwracać szczególną uwagę na takie wartości, jak wolność, autonomia jednostki, indywidualizacja, samorealizacja czy tolerancja. Doprowadziło to m.in. do osłabienia istniejących grup społecznych, zwłaszcza rodziny, i do zmiany tradycyjnego pojmowania podziału ról¹⁸.

W czasie tych przemian Polska, Czechosłowacja i Węgry znajdowały się w strefie wpływów Związku Radzieckiego. Władze komunistyczne starały się kontrolować wszystkie aspekty życia obywateli, łącznie z przepływem ludności. Ponadto krytykowano, a niekiedy i zwalczano przejawy zachodniego stylu życia. Dlatego też zmiany demograficzne, obecne w Europie Zachodniej już od połowy lat sześćdziesiątych XX wieku, rozpoczęły się w Polsce dopiero na początku lat osiemdziesiątych XX stulecia. Z kolei proces transformacji systemowej po roku 1989 znacznie je przyspieszył. Świadczy o tym chociażby to, że w Polsce obniżenie współczynnika dzietności z poziomu, który gwarantował zastępowalność pokoleń (2,1), do poziomu poniżej prostej zastępowalności dokonało się w ciągu 14 lat, a w Europie Zachodniej w ciągu 27 lat¹⁹.

¹⁶ Czechy: *Legalizacja związków homoseksualnych*, „Wprost” 15.03.2006, <https://www.wprost.pl/87938/Czechy-Legalizacja-zwiazkow-homoseksualnych.html> (dostęp: 6.12.2016).

¹⁷ Węgry *zalegalizowały związki tej samej płci*, „Rzeczpospolita” 19.12.2007, <http://www.rp.pl/artukul/78029-Węgry-zalegalizowały-zwiazki-tej-samej-płci.html> (dostęp: 6.12.2016).

¹⁸ M. Okólski, A. Fihel, *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Warszawa 2012, s. 235.

¹⁹ E. Frątczak, *Przemiany płodności i rodziny w Polsce i Europie. Oceny – interpretacje – teorie – polityka rodzinna*, [w:] *Procesy demograficzne u progu XXI w.*, Z. Strzelecki (red.), Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2003, s. 75.

W oparciu o porównanie wybranych współczynników z początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku i z 2013 roku można stwierdzić, że proces transformacji systemowej przyspieszył także zamiany demograficzne, zachodzące na Słowacji (por. tabela 2). Na Węgrzech na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku odnotowano najniższe (urodzenia żywe, przyrost naturalny, współczynnik dzietności, oczekiwana długość życia) lub najwyższe (współczynnik zgonów) wartości współczynników demograficznych spośród krajów Grupy Wyszehradzkiej i sytuacja ta nie uległa zmianie w 2013 roku. Z kolei w Czechach wartości niektórych współczynników istotnie się zmniejszyły (współczynnik małżeństw), a inne zwiększyły (przyrost naturalny) w porównaniu z 1990 rokiem (por. tabela 2).

Tabela 4. Struktura wieku ludności w krajach Grupy Wyszehradzkiej w 2015 i 2050 roku (%)

Kraj	Struktura wieku ludności 2015 rok			Struktura wieku ludności 2050 rok (projekcja – wariant średni)		
	0–14	15–59	60 i więcej	0–14	15–59	60 i więcej
Czechy	15,0	60,0	24,9	14,5	48,5	37,0
Polska	14,9	58,9	21,7	11,7	47,1	41,2
Słowacja	15,1	64,3	20,5	13,7	50,1	36,2
Węgry	14,6	60,5	24,9	13,8	51,6	34,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *World Population Prospects, 2015 Revision*, United Nations, https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf (dostęp: 7.12.2016).

Wymienione wyżej procesy demograficzne prowadzą do poważnych zmian stanu i struktury ludności. W krajach Grupy Wyszehradzkiej spada odsetek ludności poniżej 15. roku życia; w 2015 roku wynosił we wszystkich krajach ugrupowania około 15%. Według prognoz Organizacji Narodów Zjednoczonych do 2050 roku (wariant średni prognozy) odsetek ten zmniejszy się do 14,5% w Czechach, 13,7–13,8% na Słowacji i na Węgrzech i do zaledwie 11,7% w Polsce (por. tabela 4). Wzrasta natomiast odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. W 2015 roku ludność powyżej 60. roku

zycia stanowiła w Polsce i na Słowacji ponad 1/5 społeczeństwa, a w Czechach i na Węgrzech 1/4 (por. tabela 4). Do 2050 roku odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym ma się zwiększyć w Czechach, na Węgrzech i na Słowacji do ponad 30%, a w Polsce nawet do ponad 40% populacji (por. tabela 4).

Według prognoz Polska i Słowacja do 2050 roku z krajów o najmłodszej populacji (wspólnie z Irlandią, Cyprzem i Luksemburgiem) staną się jednymi z najstarszych krajów Unii Europejskiej (wspólnie z Grecją, Niemcami, Włochami, Portugalią i Hiszpanią). W 2015 roku średni wiek ludności Polski wynosił 39,6 lat, a ludności Słowacji – 39,1 lat. W 2050 roku średni wiek ludności Słowacji ma wynosić 49 lat, a ludności Polski – 51,8 lat²⁰.

W związku z procesem starzenia się społeczeństwa w krajach Grupy Wyszehradzkiej wzrasta wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym. Jest to liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. Z danych Eurostatu wynika, że w 1990 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w Polsce 15 osób w wieku poprodukcyjnym, na Słowacji 16, w Czechach 19, a na Węgrzech 20 (por. tabela 5).

Tabela 5. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 1990–2050

Kraj	1990	2015	2050
Czechy	19,0	26,6	48,2
Polska	15,4	22,2	51,9
Słowacja	16,0	19,7	54,2
Węgry	20,0	26,5	47,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Old-age dependency ratio*, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdde510> (dostęp: 18.12.2016); *Projected old-age dependency ratio*, EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdde511> (dostęp: 18.12.2016).

²⁰ *World Population Prospects, 2015 Revision*, United Nations, https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf (dostęp: 7.12.2016).

W 2015 roku obciążenie demograficzne zwiększyło się na Słowacji do 19 osób, w Polsce do 22 osób, a w Czechach i na Węgrzech do 26 osób. Według prognoz do 2050 roku obciążenie demograficzne osobami w wieku poprodukcyjnym wzrośnie w krajach Grupy Wyszehradzkiej jeszcze dwukrotnie w stosunku do 2015 roku (najwięcej w Polsce i na Słowacji; por. tabela 5).

Zmiany stanu i struktury ludności w krajach Grupy Wyszehradzkiej wywołane są także ruchem wędrownym. Znaczny wpływ na szybki proces starzenia się polskiego społeczeństwa wywarła fala migracji Polaków, którzy wyjechali z kraju po otwarciu granic Unii Europejskiej. Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w końcu 2015 roku poza granicami przebywało czasowo około 2,4 mln Polaków (6,2% populacji), z czego około 2,1 mln w krajach członkowskich Unii. Najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (720 tysięcy), Niemczech (655 tysięcy), Holandii (112 tysięcy), Irlandii (111 tysięcy) oraz we Włoszech (94 tysiące)²¹.

Możliwość legalnego zatrudnienia w krajach Unii Europejskiej wpłynęła także na wzrost liczby migrantów z Czech, Słowacji i Węgier. Według danych Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2015 roku liczba migrantów z Czech²² w krajach Unii Europejskiej wynosiła około 800 tysięcy (7,5% populacji), z czego najwięcej przebywało w Niemczech (544 tysiące), na Słowacji (89 tysięcy), w Austrii (55 tysięcy) i Wielkiej Brytanii (42 tysiące)²³. W tym samym roku liczba migrantów ze Słowacji w krajach Unii Europejskiej wynosiła około 310 tysięcy (5,6% populacji), z czego najwięcej przebywało w Czechach (88 tysięcy), Wielkiej Brytanii (68 tysięcy), Niemczech (43 tysiące) i Austrii (27 tysięcy)²⁴. Z kolei liczba migrantów węgierskich w 2015 roku w krajach Unii wynosiła około 406 tysięcy (4,1% populacji); przebywali oni głównie w Niemczech (173 tysiące),

²¹ *Informacja o kierunkach i rozmiarach emigracji z Polski w latach 2004–2015*, GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042015,2,9.html> (dostęp: 9.12.2016).

²² Dane dotyczą zasobu migrantów – w tym przypadku jest to szacunkowa liczba osób z danego kraju, przebywająca w połowie 2015 r. czasowo za granicą; nie jest to liczba tożsama z wyjazdami w danym roku.

²³ *International Migration*, United Nations Population Division, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> (dostęp: 9.12.2016).

²⁴ *Ibidem*.

Wielkiej Brytanii (56 tysięcy) i Austrii (44 tysiące)²⁵. W rezultacie tego, że do Unii Europejskiej migruje głównie ludność w wieku produkcyjnym (15–64 lata)²⁶, pogłębiają się nie tylko problemy demograficzne, ale także gospodarcze krajów Grupy Wyszehradzkiej.

Zdaniem ekspertów w związku z prognozowanym spadkiem liczby ludności (do 2060 r. do około 33 mln w Polsce, do 4,5 mln na Słowacji, do 9,3 mln na Węgrzech; tylko w Czechach przewiduje się nieznaczny wzrost liczby ludności – do 11 mln)²⁷, starzeniem się społeczeństwa i niedoborem siły roboczej kraje Grupy Wyszehradzkiej powinny otworzyć swoje granice dla imigrantów. Liberalizacja przepływu osób nastąpiła w Czechach, Polsce, Słowacji i na Węgrzech wraz z rozpadem bloku wschodniego i demokratyzacją życia politycznego w tych krajach. Napływ migrantów zwiększył się jeszcze po uzyskaniu przez państwa Grupy Wyszehradzkiej członkostwa w Unii Europejskiej²⁸.

W 2015 roku liczba imigrantów do Czech wynosiła około 406 tysięcy, co stanowiło 3,8% populacji tego kraju. Imigranci pochodzili głównie z Ukrainy, Słowacji, Wietnamu i Federacji Rosyjskiej (por. tabela 6). Jako powód swojego przyjazdu do Czech najczęściej podawali łączenie rodzin, zatrudnienie i chęć kształcenia się²⁹. Podobną liczbę imigrantów zanotowano w 2015 roku na Węgrzech (prawie 450 tysięcy). Pochodzili oni głównie z krajów historycznie związanych z Węgrami – Rumunii, Serbii i Ukrainy, oraz z Niemiec (por. tabela 6). Systematycznie wzrasta także liczba imigrantów z Azji, a szczególnie z Chin³⁰. W 2015 roku wy-

²⁵ Ibidem.

²⁶ T. Fic, D. Holland, P. Paluchowski, A. Rincon-Anzar, L. Stokes, *Labour mobility within EU. The impact of enlargement and transitional arrangements*, National Institute of Economic and Social Research 2011, http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/050811_152043.pdf (dostęp: 9.12.2016).

²⁷ *People in the EU – population projection*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections (dostęp: 12.12.2016).

²⁸ M. Okólski, *Europe in movement: migration from/to Central and Eastern Europe*, CMR Working Papers, No 22/80, 2007, http://pdc.ceu.hu/archive/00003130/01/022_80.pdf (dostęp: 9.12.2016).

²⁹ *Migration in Central and Eastern Europe: Czech Republic*, Multicultural Centre Prague, <http://migrationonline.cz/en/countries/czech-republic> (dostęp: 9.12.2016).

³⁰ *An overview of the migration policies and trends – Hungary*, Multicultural Centre Prague, <http://migrationtothecentre.migrationonline.cz/en/an-overview-of-the-migration-policies-and-trends-hungary> (dostęp: 14.12.2016).

nosiła ona 11,5 tysiąca i była to najliczniejsza migracja Chińczyków do jednego z krajów Grupy Wyszehradzkiej³¹. Jeśli chodzi o Słowację, to liczba imigrantów do tego kraju wynosiła w 2015 roku ponad 177 tysięcy, co stanowiło 3,2% populacji. Pochodzili oni głównie z krajów sąsiednich – Czech, Węgier, Ukrainy, a także z Rumunii (por. tabela 6). Najniższy odsetek populacji stanowili imigranci w Polsce – w 2015 roku było to około 1,6%. Pochodzili oni, podobnie jak w przypadku Słowacji, z krajów sąsiednich – Ukrainy, Niemiec, Białorusi i Litwy (por. tabela 6).

Tabela 6. Liczba imigrantów do krajów Grupy Wyszehradzkiej (zasób) – łączna liczba i główne kraje pochodzenia (stan w połowie 2015 roku)

Czechy		Polska		Słowacja		Węgry	
Łącznie	405 093	Łącznie	619 403	Łącznie	177 190	Łącznie	449 632
Ukraina	97 474	Ukraina	206 518	Czechy	89 304	Rumunia	204 603
Słowacja	87 584	Niemcy	76 313	Węgry	17 537	Serbia	38 724
Wietnam	47 475	Białoruś	75 929	Ukraina	10 001	Ukraina	34 369
Rosja	31 669	Litwa	50 444	Rumunia	8 152	Niemcy	30 123

Źródło: opracowanie własne na podstawie *International Migration*, United Nations Population Division, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> (dostęp: 9.12.2016).

Imigracja do krajów Grupy Wyszehradzkiej nie rekompensuje jednak strat demograficznych, związanych z procesem starzenia się społeczeństwa i dużą liczbą emigrantów. W 2015 roku saldo migracji³² we wszystkich krajach ugrupowania było ujemne³³. Ponadto zwiększony w ostatnim czasie napływ osób do Czech, Polski, Słowacji i Węgier związany jest przede wszystkim z migracjami na skutek konfliktów na Ukrainie, Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej³⁴. Część imigrantów i uchodźców

³¹ *International Migration...*, op. cit.

³² Różnica między napływem a odpływem ludności z danego obszaru w określonym czasie.

³³ Dane dotyczące zasobu migrantów: *International Migration...*, op. cit.

³⁴ *Bezprecedensowa fala imigracji do Polski. Kto i dlaczego chce przyjechać do naszego kraju?*, 31.03.2015, <http://forsal.pl/artykuly/862600,bezprecedensowa-fala-imigracji-do-polski-kto-i-dlaczego-chce-przyjezdzac-do-naszego-kraju.html> (dostęp: 15.12.2016).

traktuje kraje Grupy Wyszehradzkiej jako szlak tranzytowy do bogatszych i lepiej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej, jak Niemcy, Szwecja, Francja czy Wielka Brytania³⁵.

Także w czasie ostatniej fali migracji z Bliskiego Wschodu i Afryki (2015 rok) napływające osoby chciały dostać się przede wszystkim do Niemiec³⁶. Natomiast, zgodnie z procedurami unijnymi, za rozpatrzenie wniosku o azyl odpowiedzialne powinno być pierwsze państwo Unii, którego granica została przekroczona³⁷. Z kolei polskie media informowały, że ponad połowa Syryjczyków sprowadzonych do Polski przez Fundację „Estera” (udzielającą pomocy ofiarom wojny domowej w Syrii) po uzyskaniu statusu uchodźcy w Polsce wyjechała do Europy Zachodniej³⁸. Jeszcze bardziej dziwi, że część osób, która uzyskała ochronę w krajach Grupy Wyszehradzkiej, zdecydowała się wrócić do kraju pochodzenia. Przykładem może tu być grupa 21 migrantów z Iraku, którzy przybyli do Słowacji w grudniu 2015 roku, a po kilku miesiącach powrócili do ojczyzny. Swoją decyzję motywowali trudnościami w integracji ze społeczeństwem kraju przyjmującego³⁹.

Z drugiej jednak strony polityka migracyjna państw Grupy Wyszehradzkiej często pozostawia wiele do życzenia. Jest ona tak naprawdę w trakcie dostosowywania się do nowych wyzwań (zwiększona emigracja i napływ imigrantów) i uregulowań międzynarodowych. Trzeba też dodać, że rządy państw Grupy Wyszehradzkiej sceptycznie odnoszą się do części propozycji rozwiązania obecnego „kryzysu migracyjnego”, zgłaszanych przez Komisję Europejską. Na szczycie z okazji 25-lecia powstania Grupy

³⁵ G. Arnett, *Which EU countries had the most asylum seekers?*, „The Guardian” 11.05.2015, <https://www.theguardian.com/world/datablog/2015/may/11/which-eu-countries-receive-the-most-asylum-seekers> (dostęp: 15.12.2016).

³⁶ *Why migrants don't want to stay in Hungary*, „The New York Times” 5.09.2015, <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/reporters-notebook/migrants/hungary-treatment-refugees> (dostęp: 15.12.2016).

³⁷ *Wspólny Europejski System Azylowy*, Komisja Europejska, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-fact-sheets/ceas_factsheet_pl.pdf (dostęp: 15.12.2016).

³⁸ I. Kacprzak, *Syryjczycy nie chcą do Polski*, „Rzeczpospolita” 15.09.2015, <http://www.rp.pl/Uchodzcy/309159793-Syryjczycy-nie-chca-do-Polski.html#ap-1> (dostęp: 16.12.2016).

³⁹ D. Mikušovič, *Časť z asyrských kresťanov, ktorí prišli na Slovensko z Iraku, sa vrátila domov*, „Denník” 17.05.2016, <https://dennikn.sk/462831/cast-asyrskych-krestanov-ktori-prisli-slovensko-iraku-sa-vratila-domov> (dostęp: 16.12.2016).

Wyszehradzkiej, który odbył się 15 lutego 2016 roku w Pradze, przywódcy Czech, Polski, Słowacji i Węgier opowiedzieli się za współpracą Unii Europejskiej z Turcją w kwestii powstrzymania zwiększonego napływu osób oraz uszczelnienia unijnych granic zewnętrznych. Jednocześnie sprzeciwili się planom tworzenia automatycznego systemu relokacji uchodźców i wezwali do podjęcia działań w celu zlikwidowania przyczyn fali migracji – m.in. zakończenia konfliktów w Syrii i Iraku oraz ustabilizowania sytuacji w Libii⁴⁰.

Takie stanowisko państw Grupy Wyszehradzkiej i niechęć do przyjęcia migrantów z tych krajów Unii, do których trafiają oni w pierwszej kolejności (Grecja, Włochy), jest powszechnie krytykowane w Europie. Władze Czech, Polski, Słowacji i Węgier oskarża się o ksenofobię, działania obliczone na zdobycie elektoratu i brak poczucia unijnej solidarności⁴¹. Stanowisko to krytykują także działacze organizacji pozarządowych, którzy na co dzień pomagają imigrantom i uchodźcom. Zwracają uwagę, że niektóre działania podejmowane przez polityków wpływają na wzrost antyimigranckich nastrojów w społeczeństwie (przykładowo budowa muru na granicy serbsko-węgierskiej)⁴².

Według przeprowadzonych badań opinii publicznej obywatele państw Grupy Wyszehradzkiej w różnym stopniu są otwarci na przyjęcie osób uciekających przed prześladowaniami i konfliktami w swoim kraju. W 2016 roku przeciwnych przyjmowaniu uchodźców była 1/3 ankietowanych Czechów, 39% ankietowanych Słowaków, 47% badanych Polaków (wzrost w stosunku do 2015 roku z 24%) i 78% badanych Węgrów. Dużo zależy także od miejsca pochodzenia potencjalnych uchodźców. Zgodę na przyjęcie uchodźców z Ukrainy deklarowało w 2016 roku 38% ankietowanych Czechów i 61% Polaków, natomiast uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu już tylko 30% Polaków i 15% Czechów. Warto dodać,

⁴⁰ J. Groszkowski, *Kulisy planu „B”: wyszehradzka perspektywa kryzysu migracyjnego*, Ośrodek Studiów Wschodnich 17.02.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-17/kulisy-planu-b-wyszehradzka-perspektywa-kryzysu-migracyjnego> (dostęp: 16.12.2016).

⁴¹ *Big, bad Visegrad*, „The Economist” 28.01.2016, <http://www.economist.com/news/europe/21689629-migration-crisis-has-given-unsettling-new-direction-old-alliance-big-bad-visegrad> (dostęp: 20.12.2016).

⁴² *Budapeszt w ogniu krytyki za stosunek do imigrantów*, 5.07.2015, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1471408,Budapeszt-w-ogniu-krytyki-za-stosunek-do-imigrantow> (dostęp: 20.12.2016).

że 2 października 2016 roku przeprowadzono na Węgrzech referendum w sprawie obowiązkowych kwot rozdzielania migrantów wśród krajów Unii Europejskiej. Ponad 98% tych, którzy oddali ważny głos (40% uprawnionych), było przeciw kwotom. W badaniu ankietowym przeciwko obowiązkowym kwotom opowiadało się także 82% Słowaków⁴³.

W oparciu o przedstawione fakty i dane statystyczne można stwierdzić, że w krajach Grupy Wyszehradzkiej, podobnie jak w całej Unii Europejskiej, mamy do czynienia z procesem starzenia się społeczeństwa. Do przyczyn tego zjawiska zalicza się m.in. rozwój gospodarczy tej części świata, który przyczynił się do poprawy warunków życia i jego wydłużenia, rozwój technologiczny, dzięki któremu możliwe było zmniejszenie śmiertelności niemowląt i leczenie wielu chorób powodujących przedwczesne zgony, efektywną antykoncepcję, a przede wszystkim przemiany świadomościowe, związane z dążeniem do realizacji potrzeb jednostki. Istotny wpływ wywarł także wzrost uczestnictwa kobiet w życiu ekonomicznym i społecznym, który spowodował odkładanie w czasie decyzji o sformalizowaniu związku czy posiadaniu potomstwa⁴⁴.

W związku z tym, że kraje Grupy Wyszehradzkiej znajdowały po się po II wojnie w strefie wpływów Związku Radzieckiego, zmiany te rozpoczęły się dopiero w latach osiemdziesiątych XX wieku, jednak proces transformacji systemowej znacznie je przyspieszył. Szczególnie intensywne zmiany zachodzą w Polsce i Słowacji.

Proces starzenia się społeczeństwa powoduje przede wszystkim spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (0–14 lat) i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Rodzi to konieczność dostosowania się do nowych wyzwań, jak potrzeba zapewnienia odpowiedniej opieki osobom starszym, wzrost kosztów opieki zdrowotnej oraz świadczeń socjalnych

⁴³ Opracowanie danych na podstawie *Komunikatów z badań CBOS: Nr 81/2015 i 1/2016*, <http://www.cbos.pl/PL/home/home.php> (dostęp: 20.12.2016); *Prieskum: Slováci sa stále obávajú migrantov a ich kultury*, 8.03.2016, <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/1046177-prieskum-slovaci-sa-stale-obavaju-migrantov-a-ich-kultury> (dostęp: 20.12.2016); *Uprchlíky tady vůbec nechceme, hlásí dvě třetiny Čechů*, 23.11.2016, http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/uprchlicky-tady-vubec-nehceme-hlasi-dve-tretiny-cechu_406890.html (dostęp: 20.12.2016); V. Jóźwiak, *Węgierskie referendum w sprawie obowiązkowego przyjmowania imigrantów*, Biuletyn PISM 2016, nr 66, <https://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-66-1416> (dostęp: 20.12.2016).

⁴⁴ *Procesy demograficzne i metody ich analizy*, J. Kurkiewicz (red.), Kraków 2010, s. 50–57.

i emerytalnych czy też prognozowane obniżenie tempa rozwoju gospodarczego⁴⁵.

Zdaniem demografów procesu starzenia się społeczeństwa nie da się zatrzymać, można jednak spróbować go spowolnić. Jeśli chodzi o działania w zakresie zmian w ruchu naturalnym, to zachęca się mieszkańców krajów Grupy Wyszehradzkiej, aby decydowali się na więcej dzieci poprzez wydłużanie urlopu macierzyńskiego, wzrost świadczeń dla rodzin wielodzietnych, działań w kierunku ułatwienia łączenia pracy zawodowej z wychowaniem dzieci itp.⁴⁶. Podejmuje się także kroki w kierunku aktywizacji zawodowej seniorów.

Eksperci są zgodni, że państwa Grupy Wyszehradzkiej będą musiały otworzyć się na migrantów, aby zmniejszyć negatywne skutki procesu starzenia się społeczeństwa. W obliczu zaprezentowanych w artykule problemów wydaje się to być jednak procesem skomplikowanym i długotrwałym.

Bibliografia (oryginał i przekłady)

Monografie i opracowania:

- Balcer A., Wóycicki K., *Polska na globalnej szachownicy*, Warszawa 2014.
- Czyż A., Kubas S., *Państwa Grupy Wyszehradzkiej: między przeszłością a teraźniejszością*, Katowice 2014.
- Frątczak E., *Przemiany płodności i rodziny w Polsce i Europie. Oceny – interpretacje – teorie – polityka rodzinna*, [w:] *Procesy demograficzne u progu XXI w.*, Z. Strzelecki (red.), Warszawa 2003.
- Holzer J.Z., *Demografia*, Warszawa 2003.
- Okólski M., *Demografia: podstawowe pojęcia i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Warszawa 2004.
- Okólski M., Fihel A., *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Warszawa 2012.

⁴⁵ *World Population Ageing 2015*, United Nations, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf (dostęp: 21.12.2016).

⁴⁶ P. Arak, *Pro-family policy in Poland and around the world*, „Financial Observer” 14.03.2016, <http://www.financialobserver.eu/poland/pro-family-policy-in-poland-and-around-the-world> (dostęp: 21.12.2016).

Orzelska-Stączek A., *Współpraca regionalna w Europie Środkowo-Wschodniej w polskiej polityce zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2015, nr 2.
Procesy demograficzne i metody ich analizy, J. Kurkiewicz (red.), Kraków 2010.

Zasoby internetowe:

An overview of the migration policies and trends – Hungary, Multicultural Centre Prague, <http://migrationtothecentre.migrationonline.cz/en/an-overview-of-the-migration-policies-and-trends-hungary>.

Arak P., *Pro-family policy in Poland and around the world*, „Financial Observer” 14.03.2016, <http://www.financialobserver.eu/poland/pro-family-policy-in-poland-and-around-the-world>.

Arnett G., *Which EU countries had the most asylum seekers?*, „The Guardian” 11.05.2015, <https://www.theguardian.com/world/datablog/2015/may/11/which-eu-countries-receive-the-most-asylum-seekers>.

Bezprecedensowa fala imigracji do Polski. Kto i dlaczego chce przyjechać do naszego kraju? 31.03.2015, <http://forsal.pl/artykuly/862600,bezprecedensowa-fala-imigracji-do-polski-kto-i-dlaczego-chce-przyjezdzac-do-naszego-kraju.html>.

Big, bad Visegrad, „The Economist” 28.01.2016, <http://www.economist.com/news/europe/21689629-migration-crisis-has-given-unsettling-new-direction-old-alliance-big-bad-visegrad>.

Budapeszt w ogniu krytyki za stosunek do imigrantów 5.07.2015, <http://www.polskie-radio.pl/5/3/Artykul/1471408,Budapeszt-w-ogniu-krytyki-za-stosunek-do-imigrantow>.

Czechy: Legalizacja związków homoseksualnych, „Wprost” 15.03.2006, <https://www.wprost.pl/87938/Czechy-Legalizacja-zwiazkow-homoseksualnych.html>.

Fic T., Holland D., Paluchowski P., Rincon-Anzar A., Stokes L., *Labour mobility within EU. The impact of enlargement and transitional arrangements*, National Institute of Economic and Social Research 2011, http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/050811_152043.pdf.

Groszkowski J., *Kulisy planu „B”: wyszehradzka perspektywa kryzysu migracyjnego*, Ośrodek Studiów Wschodnich 17.02.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-17/kulisy-planu-b-wyszehradzka-perspektywa-kryzysu-migracyjnego>.

Józwiak V., *Węgierskie referendum w sprawie obowiązkowego przyjmowania imigrantów*, Biuletyn PISM 2016, nr 66, <https://www.pism.pl/publikacje/biuletyn/nr-66-1416>.

Kacprzak I., *Syryjczycy nie chcą do Polski*, „Rzeczpospolita” 15.09.2015, <http://www.rp.pl/Uchodzcy/309159793-Syryjczycy-nie-chca-do-Polski.html#ap-1>.

- Migration in Central and Eastern Europe: Czech Republic*, Multicultural Centre Prague, <http://migrationonline.cz/en/countries/czech-republic>.
- Mikušovič D., *Časť z asyrských kresťanov, ktorí prišli na Slovensko z Iraku, sa vrátila domov*, „Denník” 17.05.2016, <https://dennikn.sk/462831/cast-asyrskych-krestanov-ktori-prisli-slovensko-iraku-sa-vratila-domov>.
- Okólski M., *Europe in movement: migration from/to Central and Eastern Europe*, CMR Working Paper, 2007, No 22/80, http://pdc.ceu.hu/archive/00003130/01/022_80.pdf.
- Prieskum: Slováci sa stále obávajú migrantov a ich kultury*, 8.03.2016, <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/1046177-prieskum-slovaci-sa-stale-obavaju-migrantov-a-ich-kultury>.
- Uprchlíky tady vůbec nechceme, hlásí dvě třetiny Čechů*, 23.11.2016, http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/uprchliky-tady-vubec-nehceme-hlasi-dve-tretiny-cechu_406890.html.
- Why migrants don't want to stay in Hungary*, „The New York Times” 5.09.2015, <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/reporters-notebook/migrants/hungary-treatment-refugees>.
- Węgry zalegalizowały związki tej samej płci*, „Rzeczpospolita” 19.12.2007, <http://www.rp.pl/artykul/78029-Wegry-zalegalizowaly-zwiazki-tej-samej-plci.html>.
- Women in the EU gave birth to their first child at almost 29 years of age on average*, EUROSTAT 2015, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6829228/3-13052015-CP-EN.pdf/7e9007fb-3ca9-445f-96eb-fd75d6792965>.
- Wspólny Europejski System Azylowy*, Komisja Europejska, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-fact-sheets/ceas_factsheet_pl.pdf.

Dane statystyczne:

- Czech Demographic Handbook 2015*, Czech Statistical Office, <https://www.czso.cz/csu/czso/czech-demographic-handbook-2015>.
- Gross domestic product 2015, PPP*, The World Bank, http://databank.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf.
- Gross domestic product 2015*, The World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>.
- Informacja o kierunkach i rozmiarach emigracji z Polski w latach 2004–2015*, GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042015,2,9.html>.
- International Migration*, United Nations Population Division, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>.

- Marriage and divorce statistics*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics.
- Old-age dependency ratio*, EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdde510>.
- People in the EU – population projection*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections.
- Private households by household composition, 2006–2015*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_composition_statistics.
- Projected old-age dependency ratio*, EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdde511>.
- Rocznik Demograficzny 2016*, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2016,3,10.html>.
- Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2015*, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyki-miedzynarodowej-2015,10,3.html>.
- Share of live births outside marriage*, EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00018>.
- Total Fertility Rate*, Central Intelligence Agency – The World Factbook 2016, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>.
- World Bank Open Data*, The World Bank, <http://data.worldbank.org/>.
- World Fertility Report 2013. Fertility at the Extremes*, United Nations, <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/fertility/worldFertilityReport2013.pdf>.
- World Population Ageing 2015*, United Nations, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf.
- World Population Prospects, 2015 Revision*, United Nations, https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf.

ABSTRACT

The demographic factor has a significant influence on the functioning and position of the state or a group of states in the international arena. In the paper the author presents the demographic situation of the Visegrad countries. She also discusses the causes and effects of the current processes.

Keywords: demography, the Visegrad Group, ageing population